ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 9ης Ιανουαρίου 2003 *

Στην υπόθεση C-257/00,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του l'Immigration Appeal Tribunal (Ηνωμένο Βασίλειο) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Nani Givane κ.λπ.

και

Secretary of State for the Home Department,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64),

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Wathelet, πρόεδρο τμήματος, C. W. A. Timmermans, D. A. O. Edward, P. Jann και A. Rosas (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: R. Grass

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον J. E. Collins, επικουρούμενο από την E. Grey, barrister,

— η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον W.-D. Plessing,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την N. Yerrell,

έχοντας υπόψη την έκθεση του εισηγητή δικαστή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Μαΐου 2002,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 28ης Απριλίου 2000 που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Ιουνίου 2000, το Immigration Appeal Tribunal υπέβαλε, βάσει του άρθρου 234 ΕΚ, πέντε προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 64).

2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο δίκης μεταξύ της N. Givane κ.λπ., Ινδών υπηκόων, μελών της οικογένειας αποθανόντος εργαζομένου, Πορτογάλου υπηκόου, και του Secretary of State for the Home Department (στο εξής: Secretary of State) σχετικά με την άρνηση του τελευταίου να τους χορηγήσει άδεια παραμονής αορίστου χρόνου στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

3 Κατά το άρθρο 48, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 39, παράγραφος 1, ΕΚ), εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Κοινότητας. Στην παράγραφο 3, στοιχείο δ', της διάταξης αυτής

διευκρινίζεται ότι η ελεύθερη κυκλοφορία περιλαμβάνει το δικαίωμα των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας, κατά τους όρους που θα αποτελέσουν αντικείμενο κανονισμών εφαρμογής που θα εκδώσει η Επιτροπή.

4 Τα άρθρα 1 έως 5 του κανονισμού 1251/70 είναι τα ακόλουθα:

«*Άρθρο 1*

Οι διατάξεις του παρόντος κανονισμού εφαρμόζονται επί των υπηκόων κράτους μέλους που είχαν απασχόληση ως μισθωτοί εργαζόμενοι στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, καθώς και στα μέλη της οικογενείας τους, όπως καθορίζονται στο άρθρο 10 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητος.

Άρθρο 2

1. Έχει το δικαίωμα μονίμου παραμονής στο έδαφος κράτους μέλους:

α) Ο εργαζόμενος ο οποίος, κατά τη στιγμή που παύει την δραστηριότητά του, έχει συμπληρώσει την προβλεπόμενη από τη νομοθεσία του κράτους αυτού ηλικία προς συνταξιοδότηση λόγω γήρατος και ο οποίος είχε σ' αυτό απασχόληση κατά την διάρκεια των 12 τελευταίων μηνών τουλάχιστον και έχει διαμείνει συνεχώς εκεί περισσότερο από τρία έτη.

β) Ο εργαζόμενος ο οποίος έχοντας διαμείνει συνεχώς στο έδαφος του κράτους αυτού περισσότερο από δύο έτη, παύει να έχει εκεί μισθωτή απασχόληση λόγω μόνιμης ανικανότητας προς εργασία.

Αν αυτή η ανικανότης είναι συνέπεια ατυχήματος εργασίας ή επαγγελματικής ασθενείας που παρέχουν δικαίωμα συντάξεως πληρωτέας εν όλω ή εν μέρει από φορέα του κράτους αυτού, η προϋπόθεση διαρκείας διαμονής δεν απαιτείται.

γ) Ο εργαζομένος ο οποίος, μετά τριετή συνεχή απασχόληση και διαμονή στο έδαφος του κράτους αυτού, αποκτά απασχόληση ως μισθωτός στο έδαφος άλλου κράτους μέλους, ενώ διατηρεί τη διαμονή στο έδαφος του πρώτου κράτους όπου επιστρέφει, κατά κανόνα καθημερινά ή τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα.

Οι περίοδοι απασχολήσεως που επραγματοποιήθησαν κατ' αυτόν τον τρόπο στο έδαφος του άλλου Κράτους μέλους θεωρούνται για την απόκτηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' και β' ανωτέρω, ότι έχουν πραγματοποιηθεί στο έδαφος του κράτους διαμονής.

2. Οι προϋποθέσεις διαρκείας διαμονής και απασχολήσεως που προβλέπονται στην παράγραφο 1 υπό α' και η προϋπόθεση διαρκείας διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 υπό β' δεν απαιτούνται αν ο/η σύζυγος του εργαζομένου είναι υπήκοος του εν λόγω κράτους μέλους ή έχασε την ιθαγένεια του κράτους αυτού λόγω του γάμου του με τον εργαζόμενο αυτόν.

Άρθρο 3

1. Τα μέλη της οικογενείας εργαζομένου, τα αναφερόμενα στο άρθρο 1 του παρόντος κανονισμού, τα οποία κατοικούν μαζί με αυτόν στο έδαφος κράτους μέλους, έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν εκεί μονίμως, αν ο εργαζόμενος έχει αποκτήσει το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους αυτού σύμφωνα με το άρθρο 2, ακόμα και μετά τον θάνατό του.

2. Αν ο εργαζόμενος αποβιώσει κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού του βίου και πριν αποκτήσει το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του εν λόγω Κράτους, τα μέλη της οικογενείας του έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν εκεί μονίμως υπό τον όρο:

— ότι ο εργαζόμενος κατά το χρόνο του θανάτου του είχε διαμείνει στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού επί δύο τουλάχιστον έτη·

— ή ότι ο θάνατός του οφείλεται σε ατύχημα εργασίας ή επαγγελματική ασθένεια·

— ή ότι ο/η επιζών σύζυγος είναι υπήκοος του κράτους τους διαμονής ή έχει χάσει την ιθαγένεια του κράτους αυτού λόγω του γάμου του μετά του εργαζομένου αυτού.

Άρθρο 4

1. Η συνεχής διαμονή, που προβλέπεται στο άρθρο 2, παράγραφος 1, και στο άρθρο 3, παράγραφος 2 [...], δεν θίγεται από προσωρινές απουσίες που δεν υπερβαίνουν στο σύνολό τους τους τρεις μήνες κατ' έτος [...]

[...]

Άρθρο 5

1. Για την άσκηση του δικαιώματος παραμονής, ο δικαιούχος έχει στη διάθεσή του προθεσμία δύο ετών από το χρονικό σημείο κατά το οποίο γεννάται το δικαίωμα, κατ' εφαρμογή του άρθρου 2 παράγραφος 1 υπό α' και β' και του άρθρου 3. Κατά το διάστημα αυτό δύναται να εγκαταλείπει το έδαφος του κράτους μέλους χωρίς να θίγεται το δικαίωμα αυτό.

2. Καμμία διατύπωση δεν απαιτείται από τον δικαιούχο για την άσκηση του δικαιώματος παραμονής.»

5 Για τον ορισμό του «μέλους της οικογένειας», το άρθρο 1 του κανονισμού 1251/70 παραπέμπει στο άρθρο 10 του κανονισμού (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 06/001, σ. 33). Η παράγραφος 1 του άρθρου

αυτού προβλέπει ότι έχουν δικαίωμα εγκαταστάσεως μετά του εργαζομένου υπηκόου ενός κράτους μέλους που απασχολείται στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους:

α) έκαστος των συζύγων και οι κατιόντες του οι οποίοι έχουν ηλικία κάτω των 21 ετών ή συντηρούνται απ' αυτόν·

β) οι ανιόντες του εργαζομένου αυτού και του συζύγου του, τους οποίους αυτός συντηρεί.

Η εθνική ρύθμιση

6 Οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου είναι οι νόμοι Immigration Act 1971 και Immigration Act 1988 (νόμοι του 1971 και του 1988 περί μεταναστεύσεως), ο Immigration (European Economic Area) Order 1994 (διάταγμα του 1994 περί μεταναστών από τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο) και οι United Kingdom Immigration Rules (House of Commons Paper 395) (διατάξεις περί μεταναστών που ψήφισε το Κοινοβούλιο του Ηνωμένου Βασιλείου του 1994, στο εξής: Immigration Rules), όπως ίσχυαν κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, οι οποίοι διέπουν την είσοδο και τη διαμονή στο Ηνωμένο Βασίλειο.

7 Από τον Immigration Act 1971 και από τις Immigration Rules προκύπτει ότι το πρόσωπο που δεν έχει την ιθαγένεια του Ηνωμένου Βασιλείου δεν μπορεί κατά κανόνα να εισέλθει και να διαμείνει σ' αυτό το κράτος μέλος παρά μόνον αν λάβει τη σχετική άδεια.

8 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, του Immigration Act 1988, που θεσπίζει υπέρ των προσώπων που ασκούν δικαιώματα αντλούμενα από το κοινοτικό δίκαιο, ρητή εξαίρεση από το γενικό καθεστώς που επιβάλλει τη χορήγηση άδειας διαμονής, είναι το ακόλουθο:

«Δεν υπόκειται στις διατάξεις του [Immigration Act 1971] περί άδειας εισόδου και διαμονής [...] το άτομο το οποίο δικαιούται, υπό τις ίδιες περιστάσεις, εισόδου και διαμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο δυνάμει αντλουμένου από το κοινοτικό δίκαιο δικαιώματος που μπορεί να επικαλείται ή οποιασδήποτε άλλης διατάξεως σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, του European Communities Act 1972.»

9 Η διάταξη 257, στοιχείο v, των Immigration Rules προβλέπει ότι επιτρέπεται να παραμένουν στο Ηνωμένο Βασίλειο επ' αόριστο χρόνο τα μέλη της οικογένειας υπηκόου του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (όπως καθορίζεται στο European Economic Area Order 1994) ο οποίος αποβιώνει κατά τη διάρκεια του ενεργού επαγγελματικού βίου του, αφού έχει διαμείνει συνεχώς στο Ηνωμένο Βασίλειο τουλάχιστον για δύο έτη, ή ο θάνατος του οποίου προέκυψε από εργατικό ατύχημα ή από επαγγελματική ασθένεια.

Η κύρια δίκη και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Ο κ. Givane, που είχε την πορτογαλική ιθαγένεια, εισήλθε στο Ηνωμένο Βασίλειο στις 15 Απριλίου 1992 για να ασκήσει οικονομική δραστηριότητα ως αρχιμάγειρος. Του χορηγήθηκε πενταετής άδεια παραμονής. Ο κ. Givane παρέμεινε αδιαλείπτως στο Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι τις 10 Απριλίου 1995 οπότε ταξίδεψε στην Ινδία και παρέμεινε εκεί δέκα μήνες.

11 Στις 16 Φεβρουαρίου 1996, ο κ. Givane επέστρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο συνοδευόμενος από τη σύζυγό του N. Givane και τα τρία παιδιά του Vashuben, Vinodbhai και Subashkumar, και οι τέσσερις ινδικής ιθαγένειας και εφεσείοντες στην κύρια δίκη. Ο κ. Givane είχε τον τίτλο διαμονής που χορηγείται στους υπηκόους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ισχύος μέχρι 21 Ιουλίου 2002, ενώ οι λοιποί είχαν λάβει την άδεια εισόδου που χορηγείται στα μέλη της οικογένειας των υπηκόων του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (οικογενειακή άδεια ΕΟΧ).

12 Στις 11 Νοεμβρίου 1997 ο κ. Givane απεβίωση λόγω νεφρικής ανεπάρκειας και χρόνιας ηπατίτιδας. Οι παθήσεις αυτές δεν χαρακτηρίστηκαν εν προκειμένω ως επαγγελματικές ασθένειες. Το υπουργείο πληροφορήθηκε τον θάνατό του τον Ιούνιο του 1998.

13 Οι εφεσείοντες της κύριας δίκης υπέβαλαν αίτηση για τη χορήγηση άδειας διαμονής αορίστου χρόνο στο Ηνωμένο Βασίλειο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1251/70, επικαλούμενοι το δικαίωμα παραμονής των μελών της οικογένειας αποβιώσαντος εργαζομένου. Στις 21 Αυγούστου 1998, ο υπουργός απέρριψε την αίτησή τους με την αιτιολογία ότι κατά τον χρόνο του θανάτου του, ο κ. Givane δεν πληρούσε το κριτήριο που προβλέπει η διάταξη αυτή, της συνεχούς διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής επί διετία τουλάχιστον. Κατά τον υπουργό, αυτή η περίοδος διαμονής πρέπει να έχει πραγματοποιηθεί αμέσως πριν τον θάνατο του εργαζομένου.

14 Οι εφεσείοντες της κύριας δίκης προσέφυγαν κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Immigration Adjudicator (Ηνωμένο Βασίλειο). Η προσφυγή απορρίφθηκε με απόφαση της 26ης Ιουνίου 1999, με το σκεπτικό ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1251/70 επιβάλλει την προϋπόθεση ότι ο κ. Givane έπρεπε να έχει αμέσως πριν τον θάνατό του συνεχή διετή διαμονή στο Ηνωμένο Βασίλειο.

15 Οι εφεσείοντες της κύριας δίκης άσκησαν έφεση κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Immigration Appeal Tribunal. Υποστηρίζουν ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού απαιτεί απλώς να έχει κατοικήσει ο κ. Givane αδιαλείπτως επί δύο έτη σε οποιαδήποτε περίοδο πριν τον θάνατό του. Αυτή δε η προϋπόθεση πληρούται μεταξύ Απριλίου 1992 και Απριλίου 1995.

16 Το Immigration Appeal Tribunal, εκτιμώντας ότι η εκκρεμής ενώπιόν του διαφορά απαιτεί την ερμηνεία του άρθρου 3, παράγραφος 2 του κανονισμού 1251/70, ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Απαιτεί το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 ότι η διετής περίοδος συνεχούς παραμονής πρέπει να συμπληρώνεται αμέσως πριν από τον θάνατο του εργαζομένου ή η προϋπόθεση αυτή πληρούται με τη συνεχή παραμονή που έχει πραγματοποιηθεί νωρίτερα στη ζωή του εργαζομένου;

2) Εάν η προβαλλομένη διετής περίοδος δεν απαιτείται να συμπληρώνεται αμέσως πριν από τον θάνατο του εργαζομένου και υπ' αυτή την έννοια έχει συμπληρωθεί, μπορούν τα κεκτημένα δικαιώματα που απορρέουν από την περίοδο αυτή να διατηρηθούν μετά από περιόδους απουσίας από το κράτος μέλος υποδοχής που υπερβαίνουν τους τρεις μήνες, κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1 (που έχουν ως αποτέλεσμα ότι διακόπτεται η περίοδος συνεχούς παραμονής στο εν λόγω κράτος υποδοχής);

3) Αν η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα είναι καταφατική, υπόκειται σε περιορισμούς το δικαίωμα διατηρήσεως του ευεργετήματος των προηγουμένων περιόδων συνεχούς παραμονής, παρά τις μεταγενέστερες διακοπές παραμονής;

4) Αν η απάντηση στο τρίτο ερώτημα είναι καταφατική, ποιοί είναι αυτοί οι περιορισμοί και ποιους παράγοντες πρέπει να λάβει υπόψη το εθνικό δικαστήριο για να κρίνει αν η διακοπή της συνεχούς παραμονής έχει ως αποτέλεσμα ότι εκμηδενίζει το δικαίωμα επικλήσεως των προηγουμένων περιόδων παραμονής;

5) Μπορούν τα μέλη της οικογενείας του αποβιώσαντος εργαζομένου να επικαλεστούν το ευεργέτημα του άρθρου 3, παράγραφος 2, σε περίπτωση που η δεκάμηνη περίοδος απουσίας του εργαζομένου αποτελεί λιγότερο από το ένα τρίτο της περιόδου συνεχούς παραμονής πριν από την απουσία και λιγότερο από ένα πέμπτο του συνολικού χρόνου που ο εργαζόμενος διήλθε στο κράτος υποδοχής πριν από τον θάνατό του;»

Επί του πρώτου ερωτήματος

17 Με το πρώτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ρωτά κατά ουσιώδη αν το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 έχει την έννοια ότι η περίοδος διαμονής των δύο ετών που προβλέπει η διάταξη αυτή πρέπει να προηγείται αμέσως της ημέρας του θανάτου του εργαζομένου ή αν αρκεί ο εργαζόμενος να την έχει συμπληρώσει σε πιο απόμακρο παρελθόν.

Παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

18 Οι εφεσείοντες της κύριας δίκης δεν διατύπωσαν παρατηρήσεις κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία. Τα επιχειρήματά τους έχουν ληφθεί από τη διάταξη περί παραπομπής.

19 Συγκεκριμένα από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι οι εφεσείοντες φρονούν ότι το αίτημά τους να παραμείνουν επ' αόριστο στο Ηνωμένο Βασίλειο πρέπει να γίνει δεκτό δεδομένου ότι ο κ. Givane διέμεινε αδιαλείπτως στο Ηνωμένο Βασίλειο μεταξύ Απριλίου 1992 και Απριλίου 1995, δηλαδή για περίοδο άνω των δύο ετών. Η φράση «υπό τον όρο [...] ότι ο εργαζόμενος κατά τον χρόνο του θανάτου του είχε διαμείνει», που χρησιμοποιεί το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 δεν θεσπίζει πρόσθετη προϋπόθεση όσον αφορά την περίοδο κατά την οποία πραγματοποιείται η εν λόγω συνεχής διαμονή.

20 Οι εφεσείοντες της κύριας δίκης υποστηρίζουν ότι η ερμηνεία αυτή συνάδει προς τους στόχους και του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ και του κανονισμού 1251/70. Οι εφεσείοντες διευκρινίζουν ότι αν ο κ. Givane σκεφτόταν το ενδεχόμενο φυσικού θανάτου εντός των δύο προσεχών ετών και αν γνώριζε ότι θα ίσχυε η ερμηνεία που εφαρμόζει ο υπουργός, θα αποτρεπόταν από την άσκηση του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας λόγω των δυσμενών συνεπειών που θα είχε αυτή στην ομαλή ζωή των μελών της οικογένειάς του.

21 Οι εφεσείοντες της κύριας δίκης δέχονται ωστόσο ότι, στην περίπτωση που η συνεχής διετής διαμονή προηγήθηκε μιας περιόδου απουσίας του εργαζομένου εκτός του κράτους μέλους υποδοχής, μεγαλύτερης των τριών μηνών, η απουσία αυτή πρέπει να υπόκειται σε κάποιους περιορισμούς υπαγορευόμενους από τη λογική και από θεωρήσεις αναγόμενες στην αναλογικότητα.

22 Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, η Γερμανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή φρονούν ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 έχει την έννοια ότι η διετής περίοδος συνεχούς διαμονής πρέπει να προηγείται αμέσως του θανάτου του εργαζομένου.

23 Οι εν λόγω κυβερνήσεις στηρίζονται στη διατύπωση του άρθρου 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 και ειδικότερα στην έκφραση «κατά τον χρόνο του θανάτου του» και «είχε διαμείνει [...]». Η συνεχής διαμονή αρχίζει τη στιγμή που ο εργαζόμενος εισέρχεται στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους και λήγει, σύμφωνα με το άρθρο 4 του εν λόγω κανονισμού, όταν ο εργαζόμενος απουσιάσει πάνω από 3 μήνες. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζει ότι η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από το γαλλικό κείμενο (depuis au moins 2 années) και το γερμανικό κείμενο (seit mindestens 2 Jahren). Εξάλλου, η Γερμανική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι ο όρος «συνεχής» χρησιμοποιείται και σε άλλους τομείς του κανονισμού 1251/70, και συγκεκριμένα στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α' και β', όπου ο όρος αυτός αναφέρεται σε ελάχιστες διάρκειες διαμονής που πραγματοποιούνται πριν από τη γενεσιουργό αιτία.

24 Οι εν λόγω κυβερνήσεις επικαλούνται επίσης τους στόχους που επιδιώκει ο κανονισμός 1251/70. Ο εν λόγω κανονισμός έχει ως στόχο, να εξασφαλιστεί ότι το δικαίωμα παραμονής στο κράτος μέλος υποδοχής που θεσπίζει το άρθρο 48, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της Συνθήκης ΕΚ δεν θα μπορεί να ασκηθεί παρά μόνον αν οι ενδιαφερόμενοι έχουν διαμορφώσει ουσιαστικό σύνδεσμο με το κράτος αυτό και κατά κάποιο τρόπο έχουν «ριζώσει». Κατά τις κυβερνήσεις αυτές, η ανάγκη κάποιας σταθερότητας της διαμονής εκφράζεται εν προκειμένω με την απαίτηση να έχει πραγματοποιήσει ο εργαζόμενος πριν από τον θάνατό του τουλάχιστον διετή συνεχή διαμονή στο έδαφος του οικείου κράτους μέλους.

25 Η Γερμανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονούν επιπλέον ότι η ερμηνεία που δίνουν οι εφεσείοντες της κύριας δίκης εισάγει αβέβαια και πρόσθετα κριτήρια που δεν προκύπτουν από τον κανονισμό 1251/70.

26 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι είναι κάλλιστα δυνατό να ερμηνευθεί το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1251/70 κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο χωρίς να αλλοιωθεί η έννοια των όρων της διάταξης αυτής. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, αν λάβουμε υπόψη το αγγλικό, το ισπανικό, το πορτογαλικό και το σουηδικό κείμενο της διάταξης μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αρκεί κάλλιστα για να θεμελιώσει το δικαίωμα παραμονής ότι ο εργαζόμενος διέμεινε στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής συνεχώς επί δύο έτη σε οποιαδήποτε περίοδο, σε σχέση με την ημερομηνία θανάτου του, ενώ το γερμανικό, το γαλλικό και το ιταλικό κείμενο της ίδιας διάταξης

αφήνει να εννοηθεί ότι η περίοδος διαμονής πρέπει να πραγματοποιείται κατά τον χρόνο του θανάτου τού εργαζομένου. Κατά την Επιτροπή, μόνο αυτή η τελευταία ομάδα γλωσσικών κειμένων της υπό εξέταση διάταξης συμβιβάζεται με το κείμενο του κανονισμού 1251/70 σε όλες τις γλώσσες. Κατά συνέπεια, πρέπει να της αναγνωρίσουμε προτεραιότητα ώστε να υπάρξει ομοιόμορφη ερμηνεία της επίδικης διάταξης.

27 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται επίσης από το γεγονός ότι η διετής περίοδος συνδέεται ρητά με την κατάσταση του εργαζομένου «κατά τον χρόνο του θανάτου του». Αν η περίοδος των δύο ετών μπορούσε να ολοκληρωθεί σε οποιαδήποτε στιγμή του παρελθόντος, θα ήταν περιττό να δημιουργηθεί σύνδεσμος μεταξύ της ημερομηνίας αυτής διότι είναι αυτονόητο ότι η περίοδος διαμονής του αποβιώσαντος εργαζομένου δεν μπορεί πλέον να παραταθεί πέραν του θανάτου.

28 Επιπλέον η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ακόμα και αν η διετής περίοδος διαμονής δεν χρειάζεται να προηγείται αμέσως του θανάτου του εργαζομένου, το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1251/70 ουδόλως ωφελεί τους εφεσείοντες της κύριας δίκης. Η Επιτροπή παρατηρεί συναφώς ότι η παράγραφος 1 της διάταξης αυτής αναφέρεται ρητά στα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου «τα οποία κατοικούν μαζί με αυτόν στο έδαφος κράτους μέλους». Η πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη ήταν να εξασφαλίσει ότι τα μέλη της οικογένειας έχουν δημιουργήσει τα ίδια επαρκή δεσμό με το κράτος μέλος υποδοχής πριν λάβουν το δικαίωμα να παραμείνουν επ' αόριστον.

Απάντηση του Δικαστηρίου

29 Προκαταρκτικώς, υπενθυμίζεται ότι στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, το άρθρο 48, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της Συνθήκης ΕΚ παρέχει στους υπηκόους των κρατών μελών το δικαίωμα παραμονής, κατά τους όρους που θα αποτελέσουν αντικείμενο κανονισμών εφαρμογής που θα εκδώσει η Επιτροπή, στην επικράτεια ενός κράτους μέλους και μετά την άσκηση ορισμένης εργασίας. Οι προϋποθέσεις γενέσεως του δικαιώματος του εργαζομένου να παραμένει στο κράτος μέλος υποδοχής διατυπώνονται στο άρθρο 2 του κανονισμού 1251/70. Η κύρια

προϋπόθεση για την απόκτηση του δικαιώματος αυτού συνίσταται, κατά τη συνήθη περίπτωση που προβλέπει η παράγραφος 1, στοιχείο α', της διάταξης αυτής, σε κάποιο ρίζωμα στο κράτος μέλος υποδοχής, το οποίο μεταφράζεται σε μια συνεχή περίοδο διαμονής τριών ετών και μια περίοδο δραστηριότητας κατά τους δώδεκα τελευταίους μήνες που προηγούνται της λήξεως της επαγγελματικής ζωής του εργαζομένου, λόγω του γεγονότος ότι ο εργαζόμενος συμπλήρωσε την ηλικία που προβλέπει η νομοθεσία του εν λόγω κράτους ώστε να μπορεί να επικαλεστεί δικαιώματα για σύνταξη γήρατος.

30 Το δικαίωμα παραμονής στο κράτος αυτό που χορηγείται στα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου απορρέει από τα δικαιώματα που παρέχει σ' αυτόν το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ. Συγκεκριμένα, το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1251/70 διευκρινίζει ότι τα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου που κατοικούν με αυτόν στο έδαφος ενός κράτους μέλους έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν εκεί μονίμως αν ο εργαζόμενος έχει αποκτήσει το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους αυτού σύμφωνα με το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού.

31 Ο θάνατος του εργαζομένου μετατρέπει το δικαίωμα παραμονής των μελών της οικογένειάς του σε ίδιο δικαίωμα. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 1251/70 προβλέπει ότι, αν ο εργαζόμενος αποβιώσει κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού του βίου και πριν αποκτήσει το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής σύμφωνα με το άρθρο 2 του εν λόγω κανονισμού, τα μέλη της οικογένειάς του έχουν το δικαίωμα να παραμείνουν εκεί υπό τον όρο ότι ο εργαζόμενος, κατά τον χρόνο του θανάτου του, είχε διαμείνει στο έδαφος του κράτους μέλους αυτού επί δύο τουλάχιστον έτη.

32 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο κανονισμός 1251/70 έχει εφαρμογή εφόσον ο κ. Givane διέμεινε στο Ηνωμένο Βασίλειο ως εργαζόμενος κατά την έννοια τόσο του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ όσο και του κανονισμού 1251/70.

33 Δεν αμφισβητείται ενώπιον του Δικαστηρίου ότι οι εφεσείοντες της κύριας δίκης είναι μέλη της οικογένειας του κ. Givane κατά την έννοια του άρθρου 1 του κανονισμού 1251/70, σε συνδυασμό με το άρθρο 10 του κανονισμού 1612/68.

34 Για να δοθεί απάντηση στο πρώτο ερώτημα πρέπει πρώτα να εξεταστεί η διατύπωση του άρθρου 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 και ειδικότερα η έκφραση «επί δύο τουλάχιστον έτη» που απαντά σ' αυτή τη διάταξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι διάδικοι της κύριας δίκης καταλήγουν σε αντίθετα συμπεράσματα όσον αφορά την κατά γράμμα ερμηνεία της διάταξης αυτής.

35 Συναφώς διαπιστώνεται ότι η διατύπωση του άρθρου 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 στο γαλλικό κείμενο («depuis au moins deux mois»), στο γερμανικό («seit mindestens 2 Jahren») και στο ιταλικό κείμενο («da almeno due anni»), δηλαδή στο κείμενο των περισσοτέρων γλωσσών που υπήρχαν κατά τον χρόνο της εκδόσεώς του, αφήνει μεν να εννοηθεί ότι η διετής περίοδος συνεχούς διαμονής πρέπει να συνεχίζεται μέχρι την ημερομηνία θανάτου του εργαζομένου, πλην όμως η διατύπωση της διάταξης αυτής στις άλλες γλώσσες είναι λιγότερο σαφής. Το ισπανικό κείμενο («un mínimo de dos años»), το δανικό («i mindst 2 aar»), το ελληνικό («επί δύο τουλάχιστον έτη»), το αγγλικό («for at least two years»), το ολλανδικό («gedurende ten minste 2 jaren»), το πορτογαλικό («pelo menos 2 anos»), το φινλανδικό («vähintään kaksi vuotta») και το σουηδικό («under minst två år») κείμενο φαίνονται μάλλον ουδέτερα όσον αφορά τη χρονολογική σχέση μεταξύ της διετούς συνεχούς διαμονής και της ημερομηνίας θανάτου του εργαζομένου.

36 Υπενθυμίζεται ότι, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 2ας Απριλίου 1998, C-296/95, EMU Tabac κ.λπ. (Συλλογή 1998, σ. I-1605, σκέψη 36), σε όλες τις γλωσσικές αποδόσεις πρέπει καταρχήν να αναγνωριστεί η ίδια αξία, η οποία δεν μπορεί να παραλλάσσει σε συνάρτηση με το μέγεθος του πληθυσμού των κρατών μελών όπου ομιλείται η εν λόγω γλώσσα.

37 Κατά πάγια νομολογία, οι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις ενός κοινοτικού κειμένου πρέπει να ερμηνεύονται ομοιόμορφα, πράγμα που σημαίνει ότι, όταν υφίσταται διάσταση μεταξύ τους, η επίμαχη διάταξη πρέπει να ερμηνεύεται σε συνάρτηση με τη γενική οικονομία και τον σκοπό της ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί μέρος (βλ. αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 1977, 30/77, Bouchereau, Συλλογή τόμος 1977, σ. 617, σκέψη 14, της 7ης Δεκεμβρίου 1995, C-449/93, Rockfon, Συλλογή 1995, σ. I-4291, σκέψη 28, της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-236/97, Codan, Συλλογή 1998, σ. I-8679, σκέψη 28, και της 13ης Απριλίου 2000, C-420/98, W.N., Συλλογή 2000, σ. I-2847, σκέψη 21).

38 Δεδομένου ότι η γραμματική ερμηνεία της έκφρασης «επί δύο τουλάχιστον έτη» που απαντά στο άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 δεν δίδει ενιαία απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει εν συνεχεία να τοποθετηθεί η έννοια αυτή στο οικείο πλαίσιο και να ερμηνευθεί κατά το πνεύμα και τον σκοπό της επίδικης διάταξης.

39 Πρέπει να διαπιστωθεί ότι η ερμηνεία κατά την οποία η περίοδος των δύο ετών πρέπει να προηγείται αμέσως του θανάτου του εργαζομένου επιρρωννύεται από τη γενική οικονομία του άρθρου 3 του κανονισμού 1251/70 σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 1, αυτού.

40 Πρώτον, η περίοδος αυτή των δύο ετών συνδέεται ρητά με την έκφραση «κατά τον χρόνο του θανάτου του». Αν η περίοδος αυτή μπορούσε να τερματιστεί σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο του παρελθόντος του εργαζομένου στο κράτος μέλος υποδοχής θα ήταν περιττό να δημιουργηθεί τέτοια σχέση με την εν λόγω ημερομηνία.

41 Δεύτερον, η εν λόγω διετής περίοδος πρέπει να είναι «συνεχής». Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1251/70, η συνέχεια της διαμονής που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, αυτού δεν επηρεάζεται από προσωρινές απουσίες που δεν υπερβαίνουν συνολικά τους τρεις μήνες κατ' έτος. Από αυτό προκύπτει εξ αντιδιαστολής ότι οι μεγαλύτερες απουσίες έχουν ως αποτέλεσμα να διακόπτουν την περίοδο συνεχούς διαμονής.

42 Τρίτον, στο άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχεία α' και β', του κανονισμού 1251/70, ο όρος «συνεχής» αναφέρεται επίσης σε μια ελάχιστη διάρκεια διαμονής που τοποθετείται αμέσως πριν από το γεγονός με το οποίο ο εργαζόμενος αποκτά το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής.

43 Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η προθεσμία των δύο ετών που προβλέπει το άρθρο 5, παράγραφος 1, του κανονισμού 1251/70 δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, η διάταξη αυτή απλώς προβλέπει την περίοδο εντός της οποίας ο ενδιαφερόμενος οφείλει να ασκήσει το δικαίωμα μονίμου παραμονής στο κράτος μέλος υποδοχής σε συσχετισμό με την ημερομηνία κατά την οποία απέκτησε αυτό το δικαίωμα. Στην πραγματικότητα πρόκειται για αποσβεστική προθεσμία. Κατά τα λοιπά πρέπει να σημειωθεί ότι, τουλάχιστον όσον αφορά την περίοδο που προηγήθηκε του θανάτου του κ. Givane, το δικαίωμα μονίμου παραμονής στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν απέκτησαν ούτε ο τελευταίος ούτε οι εφεσείοντες στην κύρια δίκη.

44 Η ερμηνεία κατά την οποία η περίοδος των δύο ετών πρέπει να έχει αμέσως προηγηθεί του θανάτου του εργαζομένου συμβιβάζεται επίσης με τους στόχους του άρθρου 48 της Συνθήκης ΕΚ και του κανονισμού 1251/70.

45 Πρέπει να σημειωθεί ότι οι διατάξεις αυτές σκοπούν να εξασφαλίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων δίνοντάς τους τη δυνατότητα να έχουν μαζί τους τα μέλη της οικογένειάς τους. Όπως νομολογεί το Δικαστήριο, ο κοινοτικός νομοθέτης έχει αναγνωρίσει τη σημασία που έχει η κατοχύρωση της προστασίας της οικογενειακής ζωής των υπηκόων των κρατών μελών και του δικαιώματος διαμονής των μελών της οικογένειάς τους (βλ. κατ' αυτήν την έννοια μεταξύ άλλων την απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-60/00, Carpenter, Συλλογή 2002, σ. 6279, σκέψη 38). Διαπιστώνεται ότι είναι προς το συμφέρον του εργαζομένου και της οικογένειάς του, σε περίπτωση πρόωρου θανάτου του εργαζομένου, να έχουν κατ' αρχήν τα μέλη της οικογένειας το δικαίωμα να παραμένουν στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής.

46 Η άσκηση του δικαιώματος διαμονής υπόκειται πάντως στους περιορισμούς και στους όρους που προβλέπει η Συνθήκη ΕΚ καθώς και οι διατάξεις εφαρμογής της. Όσον αφορά τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής των μελών της οικογένειας του εργαζομένου που αποβιώνει κατά τη διάρκεια του επαγγελματικού βίου του, το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 προβλέπει ότι ο εργαζόμενος πρέπει να έχει διαμείνει κατά τον χρόνο του θανάτου του συνεχώς στο έδαφος του κράτους μέλους υποδοχής τουλάχιστον επί δύο έτη. Η προϋπόθεση αυτή

σκοπεί να δημιουργήσει ουσιαστική σχέση αφενός μεταξύ του κράτους αυτού και αφετέρου του εργαζομένου και της οικογένειάς του καθώς επίσης και να επιτύχει ορισμένο επίπεδο εντάξεως των τελευταίων στην οικεία κοινωνία.

47 Πράγματι, η ύπαρξη ουσιαστικής σχέσης μεταξύ του κράτους μέλους υποδοχής και του εργαζομένου δεν μπορεί να εξασφαλιστεί αν το δικαίωμα παραμονής στο έδαφος του κράτους μέλους που προβλέπει το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού 1251/70 αποκτώνταν με διετή τουλάχιστον διαμονή του εργαζομένου στο κράτος αυτό σε οποιαδήποτε περίοδο της ζωής του, ακόμα και στο απώτερο παρελθόν.

48 Αν επιλυθεί αυτό το πρόβλημα κατά τον τρόπο που προτείνουν οι εφεσείοντες της κύριας δίκης (βλ. σκέψη 21 ανωτέρω), με την επιβολή κάποιου είδους περιορισμού στην έξοδο του εργαζομένου εκτός του κράτους μέλους υποδοχής για περίοδο άνω των τριών μηνών, αυτό θα είχε ως συνέπεια την εισαγωγή στον κανονισμό 1251/70 κριτηρίων που δεν απορρέουν ρητά από τις διατάξεις του. Η ύπαρξη και η εφαρμογή τέτοιων προσθέτων κριτηρίων, που μάλιστα δεν είναι πολύ σαφή, θα μπορούσε να δημιουργήσει αβεβαιότητα ως προς τη νομική κατάσταση των εργαζομένων και των μελών της οικογένειάς τους ενώ ο εν λόγω κανονισμός πρέπει να δίνει τη δυνατότητα να διευκρινίζονται και να καθορίζονται με βεβαιότητα τα δικαιώματά τους.

49 Σημειωτέον επίσης ότι, αν ο κοινοτικός νομοθέτης είχε θελήσει να λαμβάνονται υπόψη περίοδοι διαμονής πιο απομακρυσμένες από την ημερομηνία θανάτου του εργαζομένου, θα μπορούσε να προβλέψει με τον κανονισμό 1251/70, έναν ρητό χρονικό περιορισμό προς τούτο καθώς επίσης και προϋποθέσεις σχετικά με τα μέλη της οικογένειας του εργαζομένου όπως είναι η ημερομηνία γάμου αυτού. Πρέπει εξάλλου να σημειωθεί ότι, όπως προκύπτει από τη δικογραφία, οι εφεσείοντες της

κύριας δίκης δεν κατοικούσαν με τον κ. Givane κατά την πρώτη του περίοδο απασχολήσεως και κατοικίας στο Ηνωμένο Βασίλειο, που διήρκεσε περί τα τρία έτη.

—

50 Βάσει των προεκτεθέντων, στο πρώτο ερώτημα αρμόζει η απάντηση ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1251/70 έχει την έννοια ότι η διετής περίοδος συνεχούς διαμονής που προβλέπει η διάταξη αυτή πρέπει να προηγείται αμέσως του θανάτου του εργαζομένου.

51 Κατόπιν της απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο, στο τρίτο, στο τέταρτο και στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

52 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Γερμανική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με διάταξη της 28ης Απριλίου 2000 το Immigration Appeal Tribunal, αποφαίνεται:

Το άρθρο 3, παράγραφος 2, πρώτη περίπτωση, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1251/70 της Επιτροπής, της 29ης Ιουνίου 1970, περί του δικαιώματος των εργαζομένων να παραμένουν στην επικράτεια κράτους μέλους μετά την άσκηση σ' αυτό ορισμένης εργασίας, έχει την έννοια ότι η διετής περίοδος συνεχούς διαμονής που προβλέπει η διάταξη αυτή πρέπει να έχει προηγηθεί αμέσως του θανάτου του εργαζομένου.

Wathelet Timmermans Edward

Jann Rosas

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 9 Ιανουαρίου 2003.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

M. Wathelet